

EESTI KESKKONNAÜHENDUSTE KOJA POLIITIKASOOVITUSED

Riigikogu valimised 2015

SISUKORD

Eesti Keskkonnaühenduste Koja poliitikasoovitused tulevasteks riigikogu valimisteks 2015	3
Euroopa Liidus peavad kostma Eesti keskkonnahoidlikud sõnumid	4
Energeetika peab vabanema põlevkivisõltuvusest	5
Maavarade kasutamist tuleb ruumiliselt planeerida	6
Kemikaalide valdkond vajab ühtset keskkonnaohutuse poliitikat	7
Rohkem terviklahendusi ja ühistransporti ning vähem raiskamist ja CO2 emissiooni transpordisektoris	8
Kõigi Eesti merealade kasutus tuleb kiiremas korras planeerida	10
Mahepõllumajandust tuleb süsteemselt arendada ning kaitsta kõrge loodusväärtusega põllumaid	11
Looduskaitse peab olema süstemaatiline poliitika elurikkuse vähenemise lõpetamise nimel	12
Metsade erinevate funktsioonide säilitamiseks ei tohi raiemahud ületada tänast taset	13
Keskkonnahariduse valdkond vajab ühtsemat administreerimist	15
Viidatud allikad	16

Eesti Keskkonnaühenduste Koja poliitikasoovitused tulevasteks riigikogu valimisteks 2015

Eesti keskkonnaühenduse Koja (EKO) liikmed on käesolevatesse poliitikasoovitustesse koondanud teemade kaupa olulisemad keskkonnaprobleemid ning teinud hulga ettepanekuid nende võimalikuks lahendamiseks. Loodame, et need ettepanekud jõuavad erakondade valimisprogrammidesse ning hiljem asutakse neid juba uue valitse poolt ellu viima.

Keskkonnaorganisatsioonide hinnangul on keskkonnakaitse sektoris puudu süsteemset lähenemist ja paljudel probleemidel ei ole riigi tasandil nõ "peremeest". Keskkonnavaldkond vajab terviklikku planeerimist sh keskkonnastrateegia üle vaatamist ja keskkonnategevuskava koostamist. Üldiselt on Eesti keskkonnasektor alarahastatud, mida näitab riigiasutuste regulaarseks tööks vajalike vahendite taotlemine Keskkonnainvesteeringute Keskusest. Leiame, et riik peaks suutma tagada regulaarse keskkonnakaitse riigieelarvest ning taastama Keskkonnainvesteeringute Keskuse eelarve tõusu masueelsele ajale, et oleks võimalik rahastada justnimelt investeeringute näol rohelisele majandusele üleminekut.

Paljude keskkonnakaitselike konfliktide allikaks on üleriigilise rohevõrgustiku vähene või üldse mitte rakendamine kohaliku tasandi planeeringutes. Uuel Euroopa Liidu rahastusperioodil on oodata arendusprojekte, mille teostamisel tuleb senisest sisulisemalt kaasata keskkonnakaitse aspekte, olgu see loomade rändeteedega arvestamine maanteede ehitamisel või säästlikkuse kriteeriumidega arvestamine uute hoonete rajamisel. Seetõttu on väga oluline, et rohevõrgustikuga arvestataks uute arendusprojektide elluviimisel.

Euroopa Liidus peavad kostma Eesti keskkonnanahoidlikud sõnumid

Euroopa Liidu keskkonna- ja põllumajanduspoliitika kujundab paljuski seda, kuidas Eestis elukeskkonda hoitakse. Samal ajal võimaldab ELi ülene keskkonnapoliitika lahendada või leevendada globaalseid keskkonnaprobleeme (s.h. kliima soojenemine), mis üksi liikmesriikide tasandil ei õnnestu.

Euroopa Komisjoni uuel koosseisul on plaanis üle vaadata ja vajadusel kaasajastada Euroopa Liidu keskkonnapoliitika bioloogilist mitmekesisust käsitleva osa olulisemad alusdokumendid - linnu- ja loodusdirektiivid. Nende dokumentide alusel on üles ehitatud Euroopa Liidu elurikkuse kaitse kese – Natura 2000 võrgustik. Eestis on moodustatud nimetatud direktiividest lähtuvalt 66 Natura 2000 linnu- ja 531 loodusala.

Inimtekkelise globaalse kliimamuutuse vähendamiseks tuleb kasvuhoonegaaside emissioonide vähendamise nimel teha pingutusi kõigil maailma riikidel. Euroopa Liidu rolliks kliimasoojenemise vähendamisel on ühelt poolt oma liikmesriikide kasvuhoonegaaside emissioonide vähendamine, teiselt poolt positiivse eeskuju seadmine teistele maailma riikidele. Seetõttu on väga oluline Euroopa Liidu kliimaeesmärkide ambitsioonikuse hoidmine kui ka nende tegelik täitmine.

Põllumajandussektori keskkonnamõjude küsimused tuleb lahendada Euroopa Liidu üleselt, kuna suurem osa selle sektori regulatsioonidest ja toetustest tulenevad ühisest põllumajanduspoliitikast. Hinnanguliselt voolab igal aastal Läänemerele miljon tonni lämmastikku ning 35 000 tonni fosfaate. Üle poole Läänemerd saastavatest toitainetest on pärit põllumajandusest. Veekogude seisundi parandamiseks on vajalik vähendada mineraalväetiste kasutamist põllumajanduses Euroopa Liidu üleselt.

ETTEPANEKUD

- Loodus- ja linnudirektiivide uuendamisel nõuda, et nendes seatud eemärgid ei leeveneks ja Natura 2000 võrgustikku kuuluvate alade kaitse põhimõtted ei muutuks.
- Euroopa Liidu ühine põllumajanduspoliitika tuleb reformida nii, et kõik toetused seotakse meetmetega, mis tagavad avalike hüvede, sh mullaviljakuse ja süsinikuvarude säilimise või viib nende parandamisele ning senisest otsetoetuste süsteemist tuleks loobuda.
- Turbakaevandusalade, turba ja turvasmuldade põllumajandusmaana kasutusest tulenevad kasvuhoonegaaside emissioonid maksustada CO₂-maksuga eesmärgiga vähendada sektori heitkoguseid ja säilitada mullaviljakust ning süsinikuvarusid ja tagada loodusressursside efektiivsem kasutus.
- Euroopa Liidu üleselt tuleks maksustada mineraalväetiste kasutamine põllumajanduses.

Energeetika peab vabanema põlevkivi-sõltuvusest

Eesti energiaressurssides on kodumaiste energiaallikate osatähtsus suur, põhinedes enamasti põlevkivil. 2013. aastal kasutati põlevkivi 20,5 miljonit tonni. Põhiline osa põlevkivist tarbitakse elektrijaamades ja põlevkiviõli toorainena. 2013. aastal toodeti 85% elektrist põlevkivist. Aasta-aastalt on suurenenud ka põlevkivi tarbimine õlitööstuses. Kütteõli tootmine suurenes aastaga üle 4%, seejuures üle 85% toodangust eksporditi. Viimastel aastatel on jõudsalt kasvanud elektri tootmine taastuvatest allikatest. Kui 2009. aastal oli taastuvelektri osatähtsus elektrienergia kogutarbimises 6,2%, siis 2013. aastal üle kahe korra suurem – 13,6%. 2013. aastal toodeti Eestis 13 teravatt-tundi elektrit – sellest ca 7 TWh e. ca 54% tarbiti Eestis ja ca 6 TWh e. 46% elektrist eksporditi.

Eesti energiamajanduse arengukava ettevalmistamiseks läbi viidud uuringu kohaselt on põlevkiviõli tootjate plaanide realiseerumisel realistlik aastane toodang 2030. aastaks enam kui 2,5 miljonit tonni põlevkiviõli aastas (st vajadus põlevkivi järele ca 22.5 mln t a). Tööstusharu osakaal Eesti majanduses loodud kogu lisandväärtusest on ligikaudu 6%. Sektoriga otseselt või kaudselt seotud uute töökohtade hulk 12 000 ringis. Plaani realiseerimiseks vajalike põlevkivitööstuses tehtavate investeeringute maht on enam kui 5 miljardit eurot. Põlevkiviga seotud tervise- ja keskkonnamõjud on suuremad kui saadavad tulud ja sestap ei peaks põlevkivitööstuse olulist laiendamist soosima. Ressursitasude suurendamise ja taastuvenergeetikasse ning energiasäästu antavate toetuste abil tuleb leida viis, et enamusi 5 miljardist ei läheks põlevkivi sektorisse, vaid sektoritesse, mis realselt toovad kaasa heitmete vähenemise ja loovad samaväärselt ka töökohti.

Eesti energiamajanduse pikaajaline arengukava seab eesmärgiks, et Eesti kasutab aastal 2050 oma energiavajaduse rahuldamiseks peamiselt kodumaiseid ressursse, mitte ainult elektri-, vaid ka soojuse tootmises ja transpordisektoris. Energiasektoris tehtud investeeringud on kaasa toonud kohalike fossiilsete primaarkütuste kasutamise efektiivsuse kahekordistumise. Vastavalt Euroopa Liidu Energia Teekaart 2050 sätestatud eesmärkidele peab CO₂ heitmete tase energiasektoris vähenema enam kui 80%. Selle eesmärgi saavutamiseks on juba täna vaja rakendada rida konkreetseid meetmeid.

ETTEPANEKUD

- Lõpetada põlevkivisektori subsideerimine riigieelarve vahenditest.
- Muuta taastuvenegiatootmise toetuste skeemi selliselt, et toetuse määrad oleksid kehtestatud fikseeritud ajaperioodiks ja toetusi makstakse riigieelarve vahenditest, mitte elektritarbijate poolt nagu täna.
- Edendada hajutatud energiatootmist, kehtestades Elektrituru seaduses energiaühistutele õigus tegutseda energiatootjana ja andes energiaühistutele riigi maa pika-ajaliseks kasutamiseks sümboolse tasuga.
- Muuta mootorkütuste maksustamise põhimõtteid nii, et maksumäärad oleksid otseses seoses kütuste energiasisalduse ja CO₂ heite suurusega.

- Kehtestada põlevkiviõli tootemaks, mille suurus seatakse sõltuvalt nafta maailmaturu hinnast.
- Eraldada riigieelarvest vahendeid energiasäästumeetmete rakendamiseks ja taastuenergia tootmiseadmete ehitamise toetustena nii ühistutele kui füüsilistele isikutele.
- Koostada nii maismaad kui ka merealasad käsitlev üleriigiline taastuenergeetika teemaplaneering. Teemaplaneering peab analüüsima kõigi taastuenergeetika liikide ressursside potentsiaali ja kasutuselevõttu ruumiliselt, sh arvestama keskkonnanõuetega kriteeriumitega.
- Energiasektori investeering taastumatute loodusvarade kasutusse peab samas määras (kWh – kuna 1 ühik põlevkivi on võimalik kasutada vaid ühekordselt) andma investeeringu taastuvate energiaallikate kasutusse (Nt. tootmisvõimsus vastavalt 1 W 1 kWh fossiilenergia kohta).
- Mitte toetada hüdroenergeetika arendamist ja toimimist juhtudel, kus selle tootmine on vastuolus liigikaitsega (nt takistatud kalade ligipääs kudemisaladele).
- LNG vastuvõtuks vajaliku uue gaasitaristu arendamine peab arvestama loodusväärtustega. Paldiski Pakrineeme on looduskaitsealal põhjustel LNG terminali asukohaks sobimatu.

Maavarade kasutamist tuleb ruumiliselt planeerida

Maavarade kasutus peab olema pikas perspektiivis jätkusuutlik ning maavaradega tehtavad otsused tuleb langetatuna tasakaalustatult erinevate huvide vahel.

Kaevandamislubades seatakse väga väike hulk tingimusi, mis realselt võiksid kaevandamise keskkonnamõju vähendada, mistõttu ei võimalda senine praktika täita piisavalt Maapõuseaduses sätestatud eesmärki „vähendada inimese tervisele, varale ja keskkonnale kaevandamisest tuleneva kahjulikku mõju“ (1).

Uute kaevandusalade valimine toimub praegu ettevõtjate algatusel ning kaevandamise rajamisel ei kaaluta alternatiivina teisi asukohti. Avalikkus ning kohalikud omavalitsused ei saa kaevandusloa väljastamise kohta arvamust avaldada piisavalt varases etapis, mistõttu tekib uute kaevanduste avamisel ohtralt konflikte. Puudu on protseduurist, mis võimaldaks vaadelda erinevaid huve laiemal territooriumil ning valida kaevandamiseks asukohti, kus kaevandamise keskkonnamõju oleks kõige väiksem (2).

Hetkel ei ole välja töötatud piisavaid meetmeid fosforiidi kaevandamise negatiivse keskkonnamõju leevendamiseks. Potentsiaalsed fosforiidimaardlad asuvad tiheda inimasustusega piirkondades, mistõttu on fosforiidikaevandamine Eestis täna mõeldamatu.

ETTEPANEKUD

- Uute kaevanduste rajamine peab põhinema ruumilisel planeeringul (maakondade üldplaneeringud), mille koostamisel viiakse läbi keskkonnamõtjude strateegiline hindamine ning kuhu kaasatakse avalikkus. Huvide konfliktide kohad kaardistatakse.

- Et anda selge raamistik maavarade kasutuse ruumilisele planeerimisele koostada riiklik maavarade kasutuse strateegia, mis käsitleks kõiki Eestis leiduvaid maavarasid ja mille raames oleks võimalik erinevaid huve laiemas plaanis ja koosmõjus kaaluda.
- Kaevandamislubade andmise praktika vajab ülevaatamist ning muutmist. Vaja oleks alustada laiemat diskussiooni kaevandamise mõjude leevendamise võimaluste tõhusamaks muutmiseks.
- Mitte avada Eestis fosforiidikaevandusi.
- Kaevandatud ja tühjaks ammutatud maardlad tuleks rekultiveerida võimalikult looduslähedaseks, maksimaalse elurikkuse taastamise võimalusi silmas pidades.

Kemikaalide valdkond vajab ühtset keskkonnaohutuse poliitikat

Kemikaalide valdkond tervikuna hõlmab Eestis väga mitmete ministeeriumide haldusalasid (sotsiaalministeerium, Kkeskkonnaministeerium, majandus- ja kommunikatsiooniministeerium), aga samuti erasektorit. Seega peaks ühiste eesmärkide nimel toimima efektiivselt kõikide asjakohaste institutsioonide vaheline koostöö. Kemikaaliseadusega määratud haldus- ja järelevalveasutusi kemikaalide käitlemise kontrolliks on Eestis palju, kuid nende kasutuses oleva ohtlike kemikaalide kohase informatsiooni jagamine ja võrdlemine omavahel ei toimi vajalikul määral. Puudub täpsem informatsioon selle kohta, palju on Eestis üldse kasutusel ohtlikke kemikaale ja palju nendest jõuab lõpuks meie keskkonda.

Eestis on olemas keskkonnakaitsega seotud arengukavad või strateegiad, kuid need ei hõlma piisavalt kemikaalidega seotud probleeme. Näiteks on dokumendis „Eesti Keskkonnastrateegia aastani 2030“ eraldi peatükk „Keskkond, tervis ja elu kvaliteet“, mis peaks hõlmama ka ohtlikke kemikaale, kuna kemikaaliohutus ja keskkonnatervis on otseselt seotud. Loodusvarade säästliku kasutamise eesmärkide ja meetmete all märgitakse ära küll ohtlikud ained pinna- ja põhjavees, kuid ohtlike ainete teema konkreetsem käsitlus on välja jäänud. Sotsiaalministeeriumi kui kemikaaliohutusega seotud valdkonna eest vastutaja poolt koostatud strateegiad või arengukavad ei hõlma piisavalt keskkonnakaitsega seotud aspekte. Näiteks „Rahvastiku tervise arengukava 2009–2020“ küll rõhutab, et oluline on pöörata rohkem tähelepanu inimeste elukeskkonnast (sh kemikaalide kasutamisest) tulenevatele riskidele, kuid rakendusmeetmed on ebapiisavad ning kemikaaliohutuse alane arengukava hetkel avalikkusele kättesaadav ei ole.

Veekeskkonnale ohtlike ainete kasutamine ja selle tagajärjeks olevad heited pinnaveekogudesse on senini olnud ebapiisavalt uuringute või seiretega kaetud. 2011. ja 2012. aasta uuringutes selgitati küll välja ja kaardistati prioriteetsete ja muude ohtlike ainete esinemine ja sisaldus Eesti osade veekogude vees, põhjasetetes ning veelustikus ning 2013. aastal viidi läbi sadevee uuring, kuid soovitusel edasiste seire- ning meetmeprogrammide tarbeks ei ole rakendunud piisaval määral. Eesti jõgede ja järvede hetkeseisundit veekeskkonnale ohtlike ainete osas peetakse üldiselt rahuldavaks, keemilise seisundi tõttu on koguseisund halb neljas vooluveekogumis.

ETTEPANEKUD:

- Viia kemikaalid ja kemikaaliohutuse valdkond keskkonnaministeeriumi haldusalasse, nii nagu see on enamikes Euroopa Liidu liikmesriikides. See võimaldaks paremat ohtlikest kemikaalidest tulenevate riskide haldamist ning keskkonkaitseliste eesmärkide elluviimist.
- Kemikaalide valdkonna jaoks tuleks välja töötada nii tervise- kui keskkonkaitselisi aspekte hõlmav ühtne kemikaaliohutuspoliitika.
- Kasutusele tuleks võtta üks ühtne andmebaas Eestis kasutusel olevate ohtlike kemikaalide kohta, mis kataks kõikide asjaosaliste vajadused ning kust saaks andmeid ristkasutada.
- Potentsiaalsete uute veekeskkonnale ohtlike ainete, nagu näiteks ravimite toimeained, esinemine pinnavees vajab täiendavate uuringutega kontrollimist. Kui nende leidumine pinnavees kinnitust saab, tuleb need ained lisada riiklikusse seireprogrammi.

Rohkem terviklahendusi ja ühistransporti ning vähem raiskamist ja CO2 emissiooni transpordisektoris

Eesti majandus on üks Euroopa transpordimahukamaid ja kütusekulukamaid – näiteks SKT ühiku kohta kulub Eestis kaks korda rohkem transpordikütust kui EL-s keskmiselt. Viimase 15 aasta jooksul on transpordisektoris energia ja kütuste tarbimine suurenenud üle 33%, seda eelkõige sõiduautost sõltuvuse ja maanteevedude kasvu tõttu. Viimase 10 aasta jooksul on Eestis sõiduautode kasutus suurenenud ligi 50% ning ühistranspordi kasutajate hulk vähenenud 20% (Eurostat). Oluline osa (ca 44%) energiatarbimisest on seotud linnade ja asulate liiklusega, mis näitab, et oluline roll transpordi energiatarbe vähendamisel on kohalikul tasandil ning riigi ja linnade koostööl (3).

Eestis registreeritavad uued autod on kütusekulult jätkuvalt Euroopa kõige ebatõhusamad – iga viies paagitäis kütust saaks olla ökonoomsemaid autosid eelistades kulutamata.

Transporditaristu ülalpidamine ja ehitamine on muutunud nii riigile kui ka kohalikele omavalitsustele ülejõukäivaks. Ettevõtted ja eraisikud kulutavad sõiduautode ja kaubavedude kütusele taristukuludest veel kolm korda suuremaid summasid (ca 1,2 miljardit eurot aastas) ning edasine kütusekulude ohjamine võimaldaks lisaks keskkonnanohiule säästa Eestis iga aasta 200-400 miljonit eurot. Samas kannatab ühistransport, kergliiklus ning kohalik tänavaruum alarahastamise all.

Transpordikorraldus ja liikuvuse planeerimine on Eestis väga killustunud ja puudub vastutus transpordivaldkonna süsteemse ja tervikliku arendamise ees, mistõttu autost sõltuvus Eestis jätkuvalt süveneb.

Uute suurte liiklussõlmede ja mitmerealiste maanteede rajamisel tuleb senisest enam pöörata tähelepanu nende mõjule elusloodusele ning vajadusel rakendada leevendusmeetmeid (loomade liikumist võimaldavad sillad ja tunnelid).

Toetudes Säästva arengu komisjoni transpordi raportile (5) ja Energiamaajanduse arengukava raames tehtud transpordi uuringutele (3,4), oleme seisukohal, et Eesti transpordisüsteemi ja liikuvust saab oluliselt keskkonnasõbralikumaks ja ökonoomsemaks muuta.

ETTEPANEKUD

- Reorganiseerida ja arendada kogu avaliku sektori transpordi, taristu ja liikuvusalane haldus- ja planeerimissüsteem (näiteks sarnaselt Soome ja Rootsi kogemusega Maanteeameti pädevuse laiendamine maantee-organisatsioonist transpordi ja liikuvuse ametiks), mis võimaldab tagada praeguse killustatuse asemel taristu ja transporditeenuste terviklahendusi, vähendavad sundliiklust ning toetavad ühistranspordi ning kergliikluse eelistamist.
- Kütuseaktsiis, mida riik on viimase 15 aasta jooksul 10 korda tõstnud, on end transpordimaksuna ammendanud ning selle edasine tõstmine pole kasvavate kütusehindade ning maapiirkondade suurema hinnatundlikkuse kontekstis Eestis mõistlik. Seetõttu on vaja ökonoomsema sõidukipargi saavutamiseks otstarbekam rakendada sõiduautode energiaklassipõhiseid makse (mille puhul ei maksustata kõiki autosid, vaid ainult madalama energiaklassiga autosid) ning 10 aasta jooksul minna üle nutikatele kilomeetripõhiste teekasutustasudele.
- Ühistranspordi ja kergliikluse arengupeatusest üle saamiseks on vaja pikaajalist säästva liikuvuse arenguprogrammi, mis toetab süsteemselt riigi ja kohaliku tasandi taristut, linnatänavate kaasajastamist, liiklusohutust ning säästvaid liikuvusteenuseid 30 miljoni euroga aastas. Harju- ja Tartu maakonnas on vaja ühtset piletisüsteemi (mitte lihtsalt piletimaksüsteemi), mis võimaldab vähendada killustatust maakonna, kohaliku, avaliku ning kommertsliinide vahel.
- Ühendada paremini erinevaid liikumisviise ümberistumissõlmede, pargi ja reisi, kiirrendiautode ja linnade jalgrattaringlussüsteemide arendamisega.
- Sundliikluse vähendamiseks tuleb paremini sidustada maakasutust ja transpordikorraldust – on oluline, et uued töö- ja elukohad ning tömbekeskused planeeritakse ainult väga hea ühistransporditeenusega kohtadesse. Siin on oluline roll ka riigiasutuste ümberkolimisel ja riigi kinnisvaraarenduste asukohavalikul ning vajadusel aktiivse arendajarolli võtmisel väga hea ühistranspordijuurdepääsuga piirkondades.
- Töötada välja jalgsi, jalgratta ja/või ühistranspordiga tööle liikujatele kulude maksuvabastuse- ja toetusmehhanism.
- Konkreetsete taristuprojektide tasemel leiame, et Tartu-Tallinn I klassi maantee ehitamise asemel tuleb eelisarendada kiiret rongiühendust Eesti suuremate linnade vahel ning Riia ja Peterburi suunal. Samuti leiame, et tuleb lõpetada riigi ressursside kulutamine Suure väina püsiühenduse planeerimiseks. Rail Balticu puhul tuleb jätkuvalt kaaluda kõiki strateegilise tasandi valikuid ning mõjusid. Rongiliikluse arendamisel keskenduda olemasoleva taristu parandamisele kõrgemate (160 km/h) kiiruste võimaldamiseks, jätkata tuleb reisirongiühenduste parandamisega, lisada diiselrongidele jalgrattavagunid, täiendada Narva, Valga ning Koidula suunal uut veeremit kaugrongidega ning taastada Riisipere-Haapsalu raudteeühendus mööda olemasolevat raudteetammi.

Kõigi Eesti merealade kasutus tuleb kiiremas korras planeerida

Läänemerd peetakse üheks saastunumaks mereks maailmas. Mere halva olukorra eest on ühiselt vastutavad kõik selle mere äärsed riigid, kaasa arvatud Eesti. Seetõttu on oluline korraldada mere kasutus ja kaitse võimalikult loodust säästval viisil.

Merealade kasutamise järele kasvab nõudlus kogu maailmas, traditsiooniliste kasutusalaade kõrvale on tekkimas uued huvid. Erinevate tegevuste eesmärgid võivad olla üksteist välistavad, kuid ka toetavad. Seepärast on merealade ruumiline planeerimine tähtis kõigi merega seotud majandusharude jaoks, et neid tegevusi omavahel paremini korraldada, võttes arvesse olemasolevaid keskkonna- ja sotsiaalseid tingimusi. Eesti merealade planeerimine on seni piirdunud vaid kahe maakonnaga. Merealade planeerimise käigus kaardistatakse ja eelisjärjestatakse meremajanduse võimalused arvestades kõiki meremajanduse huve ja looduskeskkonna tundlikkust, lisaks inventeeritakse loodusväärtuslikud alad ning vajadusel moodustatakse kaitsealad.

Tänaseni ei ole suudetud täita HELCOMi miinimumnõudeid mere- ja rannikureostustõrje võimekuse osas. Euroopa Liidu keskkonnaõiguses tavaks olevat printsiipi „saastaja maksab“ merereostuse tekke korral täna ei järgita – reostuse tekitajal ei lasu vastutust reostuse tõrjumise ja negatiivse keskkonnamõju tekitamise ees.

Läänemere saastatuse osas on problemaatiline ohtlike ainete sisaldus nii tööstuslikus reovees kui ka heitvees. Mitmed uuringud (6,7,8) näitavad, et reoveepuhastid emiteerivad ohtlikke aineid veekogudesse ja et nende toimetulek ohtlike ainetega on sageli raskendatud. Pinnavee seisund sõltub otseselt reovee puhastamise tõhususest. Heitvees sisalduvad ohtlikud saasteained ohustavad tõsiselt ka rannikumerd. Reoveepuhastite väljalaskude seire veekeskkonnale ohtlike ainete osas peaks seega olema eriti tõhus.

Säästva arengu foorumil 28.oktoobril 2014 tõdeti, et meremajanduse arendamine toimub killustunult ja ilma selge juhtimiseta, mistõttu pole välistatud inim- ja rahaliste ressursside raiskamine ja mereökosüsteemi seisundi jätkuv halvenemine. Ametkondade vahelist killustumist illustreerib olukord, kus meremajandust puudutavad tegevused on erinevate ministeeriumide haldusalas, kuid keegi ei oma ülevaadet, mis nendes valdkondades tegelikult toimub, ja kas kõik need eraldiseisvad tegevused aitavad ka tegelikult kaasa Läänemere hea seisundi saavutamisele ja meremajanduse arengule.

ETTEPANEKUD

- Algatada viivitamatult kõiki Eesti merealaid hõlmav ruumiline planeering ning see lõpuni viia uue Riigikogu koostumisaja jooksul.
- Asutada naftafond kuhu kogutakse raha nafta transiidi pealt ja millest hüvitatakse reostustõrje investeeringute, vabatahtlike ja ametkondade reostustõrje koolitus ja õnnetuste likvideerimise kulud.

- Arvestades seda, et meremajandus on valdkondade ülene teema, tuleks luua riigikantselei juurde meremajanduse komisjon või töörühm, kelle ülesandeks oleks nõustada peaministrit riigi tegevusel meremajanduse valdkonnas, kaasates selleks erinevad ministeeriumid ja nende allasutused vastutustundliku meremajanduse arendamiseks.
- Eesti suuremate reoveepuhastite väljalasud peavad olema pideva seire objektiks. Reoveepuhastite väljalaskudest satub ohtlikke aineid Läänemerre juurde, kuid selle takistamiseks vajame korralikke ajakohaseid andmeid.

Mahepõllumajandust tuleb süsteemselt arendada ning kaitsta kõrge loodusväärtusega põllumaid

Põllumajandus on ühelt poolt Eestile omaste kõrge loodusväärtusega põllumaade säilitamiseks võtmeteguriks, teisalt aga ka olulisim reostaja ja veekogude kinnikasvamise põhjustaja. Põllumajandussektor peab tegema hüppe jätkusuutlikuma mudeli poole, kus suuremat osa toitu kasvatatakse mahepõllumajanduslike meetoditega ning kogu tootmisahelas jälgitakse keskkonnanohiu põhimõtteid. Oluline on, et kogu Eesti põllumajandusmaal asutaks rakendama veereostuse vältimise meetmeid ja suuremate põldude piirkonnas funktsionaalsete ökoloogiliste fookusalade loomist.

Mahetootmine on Eestis seni arenenud tempokalt, millele on oluliselt kaasa aidanud alates 2000. aastast makstav mahepõllumajandusliku tootmise toetus. 2013. aastal oli mahepõllumajandusliku maa pindala 153 426 ha (16,3% kogu põllumajandusmaast) ja mahetootjaid 1553. Viimastel aastatel on hoogustunud ka mahetöötlemise ja-turustamise areng. 2013. aastal oli mahepõllumajanduse registris kokku 191 töötajat, pakendajat, toitlustajat, ladustajat ja turustajat. Mahetooted on kõige laiemas mahus saadaval ökopoodides, kuid käibe poolest müüakse mahetoitu tavapoodides rohkem. Tarbijate huvi mahetoidu vastu on samuti tunduvalt suurenenud.

Põllumajanduslikku tegevust vajavad säilimiseks poollooduslikud kooslused ja neil elavad liigid. Selliste koosluste taastamine ja hooldamine on hoogu juurde saanud riiklike ja Euroopa Liidu toetuste näol, kuid pikaajalise säilimise tagamiseks tuleb keskkonna- ja põllumajandusministeeriumil koos rakendada poollooduslike koosluste tegevuskava. Esmajärjekorras tuleb lahendada riigimaadel hooldatavate kooslustega seotud juriidilised ebakõlad.

Järjest rohkem põllumajandusmaad on koondunud suurtootjate kätte ja seetõttu on märkimisväärselt langenud põllumajandusmaastiku heterogeensus, kuna tootmise seisukohast on otstarbekam majandada suurematel pindadel. Samas nii kaovad elurikkuse aspektist väärtuslikud servaelupaigad, mis on üliolulised elupaigad ja liikumiskoridorid erinevatele liikidele.

Põllumajandussektori kasvuhoonegaaside emissiooniks hinnatakse 1,6 miljonit tonni CO₂ ekvivalenti aastas. Sellest ca 20% lendub turba lagunemise tagajärjel intensiivses põllumajanduslikus kasutuses olevatel

turvasmuldadel. Turvasmuldade harimisest tulenevat emissiooni on hinnatud 13,76 kuni 18,3 tonni CO₂ hektari kohta aastas. Turvasmuldade intensiivne kasutus toimub vähemalt 21 000 hektaril, st koguemissioon nendelt aladel on 289 000 kuni 384 000 tonni CO₂ ekvivalenti aastas (9)

ETTEPANEKUD:

- Mahepõllumajanduse süsteemse arengu toetamine nii riiklike kui Euroopa Liidu toetustega.
- Poollooduslike koosluste hooldamise jätkuv toetamine tagamaks nende koosluste säilimine ja liikidele vajalikud elutingimused. Riigimaal poollooduslike koosluste pideva ja kvaliteetse hooldamise tagamine.
- Muuta ettevaatlikumaks senist liiga liberaalset suhtumist geneetiliselt muundatud kultuuride kasvatamisse ja pestitsiidide laialdasse kasutamisse ning seostada need ka inimese tervisega.
- Eesmärgiga säilitada põllu- ja rohumaade süsinikuvaru, tuleb süsinikubilansi täpsemaks hindamiseks hakata Eestis läbi viima regulaarseid kasvuhoonegaaside mõõtmisi ja teostada pikaajalist süsinikuvaru seiret, mis toimuks vastavalt eri tüüpi muldadel. Saadud andmetest lähtudes töötada välja mullatüübipõhised meetmed mulla süsinikuvaru hoidmiseks ning arendada põllumajanduse nõuandesüsteemi ja toetuste põhimõtete väljatöötamist.
- Täiendada ja laiendada veeseire programmi ning uuringute planeerimist veekeskkonnale ohtlike ainete osas, tõhustada konkreetsete meetmete (puhverribad, märgalad jms) elluviimist veekogude hea seisundi tagamiseks
- Alustada liigipõhiste keskkonnameetmete rakendamist kaitsealuste liikide asurkonna püsijäämise tagamiseks maaelu arengukava kaudu. Senised laiapõhjalised keskkonnameetmed ei ole olnud piisavad, et vähendada näiteks põldtsiitsitaja, nurmkana või suurkoovitaja arvukuse langust, kelle kaitseks tuleks rakendada erinevaid niitmisaegu, ohjata kisklust ja taastada elupaiku.
- Kuna just põllumajandusmaastikku elurikkus on Eestis märkimisväärselt langenud, on vaja põllumajandusministeeriumi poolt rahastatavaid rakendusuringuid põllumajandusmaastike kaitsealuste liikide säilimiseks.
- Traditsioonilise väiketootmise soodustamine põllumajandusliku ökoloogilise heterogeensuse säilitamiseks.

Looduskaitse peab olema süstemaatiline poliitika elurikkuse vähenemise lõpetamise nimel

Looduskaitse eesmärgiks on Eestile omaste liikide ja koosluste säilimine ja nende hea seisundi tagamine, kuid mitmete liikide ja elupaikade olukord Eestis on otseselt inimtegevuse tõttu ohustatud (läbi elupaikade olulise kahjustumise, kadumise või killustumise). Eestis arvatakse elavat ca 40 000 elustikuliiki. Neist vaid 5239 seisundit hinnati 2008. aastal Eesti Punase Raamatu koostamise käigus. Hindamisel selgus, et ca 15% hinnatud liikidest kuuluvad erinevatesse ohukategooriatesse. Kuna väga suure hulga liikide staatust (23%) ei suudetud puuduliku andmestiku tõttu hinnata, võib oletada, et ohustatud liikide osakaal Eestis on veelgi suurem.

Eesti metsadest moodustavad looduskaitseeriliselt eriti väärtuslikud ja majandamisest väga vähe puudutatud loodusmetsad kõigest 2,4%. Eesti soodest on kuivenduse tõttu viimase 50 kuni 60 aasta jooksul hävinud

ligikaudu 2/3 ja ka mitmed säilinud sood on endiselt kuivenduse poolt mõjutatud. Eestile omastest, kuid haruldastest pärandkooslustest loopealsetest ja puisniitudest hooldatakse püsivalt vaid väga väikest osa. Suurt osa Eesti vooluveekogude sängidest on varasema kuivenduse käigus muudetud, Eesti jõgedel on üle 300 kalade liikumist piiravat paisu.

Eestis pole väljaspool kaitsealasid tagatud elurikkuse, sh III kaitsekategooria liikide ja Natura elupaigatüüpide, säilimine nende elupaigas. Teravalt tõuseb see probleem esile planeeringute ja tegevuslubade menetluses, sh keskkonnamõjude hindamisel, kus väljapakutavad hüvitusmeetmed on sümboolse mõjuga. Senimaani pole Eestis välja töötatud konkreetseid põhimõtteid selle kohta, kuidas peaks toimuma elurikkusele avalduvate negatiivsete mõjude heastamine.

See on vaid lühike loetelu looduskaitse ees seisvatest ja lahendamist vajavatest probleemidest.

ETTEPANEKUD:

- Kinnitada kiiremas korras pikalt eelnõude faasis seisnud kaitsealade kaitse-eeskirjad, kaitsekorralduskavad ning liigikaitse tegevuskavad ning tagada kaitsekorraldus- ja liigikaitse tegevuskavades ette nähtud vajalike looduskaitseliste tööde püsiv rahastamine nii era- kui ka riigimaal.
- Kaasata aktiivselt kohalikke kogukondi kaitsealade haldamisse: ametkondade ja kohalike elanike vahel tuleb teha pidevat koostööd.
- Tagada eramaadel looduskaitseliste piirangute võrdne kompenseerimine sõltumata sellest, kas piirangud on kehtestatud Natura 2000 võrgustiku aladel või väljaspool seda.
- Peatada 2020. aastaks elurikkuse vähenemine ja ökosüsteemi teenuste kahjustumine ning need võimaluste piires taastada, suurendades Eesti panust ELi ja maailma elurikkuse vähenemise ärahoidmisesse.
- Töötada välja ja rakendada elurikkusele avalduvate negatiivsete mõjude hüvitamise (vältimine, leevendamine, asendamine, rikastamine) põhimõtted planeeringute ja keskkonnalubade menetlustes.

Metsade erinevate funktsioonide säilitamiseks ei tohi raiemahud ületada tänast taset

Üle poole Eesti maismaast on kaetud metsaga. Metsandussektor on oluline riigi tuluallikas ja töandja tuhandetele inimestele. Samal ajal on mets elupaigaks pea 20 000 liigile, metsad hoiavad ja parandavad inimeste elukeskkonda, metsad säilitavad puudetagavaras ja mullas süsinikku, pidurdades nõnda kliimasoojenemise hoogu.

Metsanduse arengukava aastani 2020 näeb optimaalse raiemahuna ette 12-15 miljonit tihumeetrit aastas ning sealjuures nähakse ette Eesti metsade kogutagavara väikest kasvu (praeguselt 442 miljonilt m³ 450 miljoni m³-ni), kuid uuematel andmetel (9) hakkaks metsade kogutagavara üle 8-9 miljoni tihumeetriste aastase raiemahu puhul langema. Seega ei ole metsanduse arengukavas optimaalse raiemahu määratlemisel lähtutud

korrektsetest eeldustest. Vajalik on hoida raiemahtu tänasel tasemel – maksimaalselt 9 miljoni tihumeetri juures ja panustada raiutava puidu suuremasse väärindamisse, näiteks puitehitusse.

Selleks, et metsades elavate liikide hea käekäik oleks kindlustatud peab olema kaitse all piisavalt palju metsa, metsamaastik kaitsealade vahel olema sidus ning kaitsealadelt välja jäävates tulundusmetsades olema piisavalt looduslikke elemente. Eesti metsadest on kaitse all ligi veerand, kusjuures range kaitse all on 9,7% kõigist metsadest. Selleks, et kaitsealused metsad täidaksid oma rolli elurikkuse hoidjana peab neid olema kaitse alla võetud piisavalt kõigist metsatüüpidest, kuid täna on salu-, sooviku- ja laanemetsade osas range kaitse all metsi liiga vähe. Liikide levikuvõimaluste ja elupaikade säilimiseks on vajalik jätta majandusmetsadesse alles pärast raieid piisavas koguses suuri seisvaid ja lamavaid surnud puid ning elusaid säilikipuid, kuid tänased metsaseaduses ette nähtud mahud on liiga väikesed. Majandusmetsade elurikkust hoidvate vääriselupaikade kaitse ei ole erametsades tagatud.

ETTEPANEKUD:

- Metsanduse arengukava aastani 2020 eesmärgid tuleb ümber hinnata tagamaks raiemahtude kavandamisel metsade tagavara säilimise. Lähtudes hetkel kehtestatud raievanustest, toob metsaraie mahus üle 9 miljoni tihumeetri kaasa puidu raie- ja kasutusmahtude olulise vähenemise järgneva 40 aasta jooksul. Seondult metsa tagavara vähenemisega kahandaks 9 miljonist tihumeetrist suurem raie metsade süsiniku tagavara.
- Pikaajaliste puittoodete kasutuse toetamine ja propageerimine, nt avaliku sektori hoonete ehitus puidust. Vajalikud on vastavad investeeringutoetused puittoodete arendusse, töötlemise tehnoloogiatesse ja toodete turustamisse. Regulaatiivsete meetmetena soovitame keskkonnahoidlike hangete korraldamisel luua võimalus kasutada ehitise süsiniku jalajälge ühe hinnatava parameetrina.
- Võtta täiendavalt range kaitse alla metsi laane-, salu- ja sooviku kasvukohatüüpidest, et saavutada range kaitsega metsade tüpoloogiline esinduslikkus.
- Suurendada pärast raiet lankidele jäetavate bioloogilise mitmekesisuse suurendamiseks mõeldud surnud ja elus puidu koguseid vähemalt 15 tihumeetrini hektari kohta.
- Tagada erametsades leiduvate vääriselupaikade kaitse, kaotada metsaseadusest väärilupaikadele kehtestatud 7 hektari suurune pindalapiirang ning korraldada erametsaomanikele laialdasi loodusväärtuste teemalisi koolitusi.
- Tagada eramaadel looduskaitseliste piirangute võrdne kompenseerimine sõltumata sellest, kas piirangud on kehtestatud Natura 2000 võrgustiku aladel või väljaspool seda.

Keskkonnahariduse valdkond vajab ühtsemat administreerimist

Keskkonnaharidus sai EL eelarve perioodil 2007-2013 olulise rahalise süsti (3,2 miljonit eurot) asjakohase taristu ja spetsialistide väljaõppe korraldamiseks. Uuel perioodil 2014-2020 vastav eelarve puudub, mis seab valminud keskkonnahariduskeskused ja nende koolitatud personali löögi alla ja seeläbi pole kindlustatud ülesehitatud süsteemi jätkusuutlik toimimine. On kahetsusväärne, et aastate jooksul pole valitsustel õnnestunud koostada pikaajalist keskkonnahariduse või säästva arengu hariduse arengukava, mis annaks selged eesmärgid ja vahendid nii olulise valdkonna arendamiseks ja juhtimiseks.

ETTEPANEK:

- Valitsuse tasandil tuleb kiiremas korras otsustada haridus- ja teadusministeeriumi ja keskkonnaministeeriumi rollid selles haridusvaldkonnas, et tänaseks rajatud keskkonnahariduskeskuste võrgustik ning sisuline kompetents ei manduks, vaid areneksid edasi ja oleksid säästva arengu eesmärkide saavutamisel olulisteks tegijateks.
- Koostada pikaajaline keskkonnahariduse või säästva arengu hariduse arengu- ja tegevuskava.

Viidatud allikad

1. Reinthal, M. Vahtrus, S. Vaarmari, K. 2014. Maavarade kaevandamise lubade tingumuste analüüs. Tartu. 1-28
2. Vaarmari, K. Vahtrus, S. Reinthal, M. 2014. Maavara kasutamise ruumilise planeerimise võimaluste analüüs. Tartu. 1-32
3. Jüssi, M, Rannala, M. 2014. ENMAK 2030+. Transpordi ja liikuvuse stsenaariumid. Tallinn. 1-31.
4. Jüssi, M. Poltimäe, H. Luts, H. Metspalu, P. 2014. Energiasäästupotentsiaal Eesti transpordis ja liikuvuses. Energiamaajanduse arengukava 2030+ taustauuring. Tallinn-Tartu. 1-70
5. Jüssi, M., Poltimäe, H., Sarv, K., Orru, H. Säästva transpordi raport 2010. Säästva Arengu Komisjon, Tallinn, 2010, 73 lk.
6. Roots, O. Nõmmsalu, H. 2011. Aruanne veekeskkonnale ohtlike ainete söeluuringu tulemustest Eestis. Toimetaja Matti Viisimaa. Tallinn, Balti Keskkonnafoorum
7. Euroopa Liidu prioriteetsete ainete nimekirja potentsiaalsete uute ainete esinemise uuring Eesti pinnaveekogudes. Lõpparuanne. Tallinn, 2012. Eesti Keskkonnauuringute Keskus OÜ.
8. Direktiivi 2008/105/EÜ nõuete täitmiseks uuringu korraldamine prioriteetsete ainete sisalduse määramiseks vees, vee elustikus ning põhjasetetes. Aruanne. Tallinn, 2011. Eesti Keskkonnauuringute Keskus
9. Espenberg, S.; Kuhl-Thalfeldt, R., Lahtvee, V.; Jüssi, M.; Moora, H.; Laht, J.; Mander, Ü.; Salm, J.-O.; Parts, K. 2013. Eesti võimalused liikumaks konkurentsivõimelise madala süsinikuga majanduse suunas aastaks 2050. 1 - 429.